

Michaela Hejná, Slovtvorba ablautem vs. slovtvorba sufixací v diachronii

(Word-formation by Ablaut vs. Word-formation by Suffixation in Diachrony)(97 s. + 21 s. příloh).
Bakalářská práce, Ústav anglického jazyka a didaktiky, FF UK, Praha, červen 2010.

Posudek oponenta

Závěr: Jak vyplývá z názvu, je bakalářská práce Michaely Hejné orientována lingvisticky na morfologii, a to na specifickou oblast tvoření slov. Klade si za cíl zkoumat změny, k nimž v této oblasti došlo při přechodu z období staroanglického do období středoanglického. Nejjasněji je cíl popsán v abstraktu na začátku práce: „focus on inflectional features of the roots of the formations and show the decrease in various combinations of the individual realizations of the roots that display ablaut with inflectional (-a, -e, -o/-u; -Ø) and purely derivational, agglutinative, suffixes (-lic; -full; -scip; -had; -d, -t, -þ)“. Vedle toho si klade některé dílčí cíle, jako je stanovení vztahu mezi realizací kořenu a sufixem z hlediska formální a sémantické pravidelnosti. Materiál je čerpán z Dictionary of Old English: A-F a pro středoanglické období z internetové databáze The Middle English Compendium. Práce je na 21 stranách doplněna dvě kategoriemi příloh (systém číslování není zcela jasný), jednou k metodologii a k šesti rozboru. Pro zajímavost přílohy k rozboru obsahují celkem 105 tabulek (!), často s jedním řádkem.

Pokud práci nazírám z hlediska kritérií běžných pro synchronní lingvistický výzkum, mám v tomto ohledu s prací řadu problémů. Především konstatuji, že nikde v práci není jasně řečeno, co klíčový pojem, ablautová slovtvorba, přesně zahrnuje. Z názvu na první pohled vyplývá, že jde o tvoření nových slov pomocí ablautu, nicméně z textu je zřejmé, že autorka sem řadí i slova, u nichž je slovní druh signalizován flektivní koncovkou, a slova utvořená derivačním morfémem, pokud je přítomen i ablaut. Je-li záměrem práce ukázat, že ony flektivní koncovky fungují zároveň jako derivační přípony, ovšem svou neslabičností a dalšími rysy se odlišují od přípon „aglutinačnější“ povahy typu *-hood*, bylo by dobré to říci explicitně. Je-li správný můj předpoklad, že tytéž flektivní koncovky a derivační sufixy se mohou objevit i se základy bez ablautu, není zde ablaut funkčním, tj. vlastním slovtvorným prostředkem, ale jen průvodním rysem. Byl bych rád, kdyby se k tomu autorka vyjádřila.

V každém případě by měla autorka termín ablautová slovtvorba jednoznačně vymezit. Pro nezasvěceného čtenáře by bylo užitečné, kdyby se explicitně dověděl, že ablautové tvoření primárně vychází pouze z tvarů silných sloves. a že tedy jde o poměrně úzkou oblast slovtvoření.

Moje další výhrada se týká hypotéz. V kap. 1 (Preface) a především v podkapitole 2.3 (Hypotheses, s. 39) autorka předkládá čtyři hypotézy. První, co čtenáře zarazí, je absence jasné a jednoznačné formulace (viz také níže) předpokladu, který má práce ověřit, a také toho, jak toho chce dosáhnout. Navíc se domnívám se, že první hypotéza, tak jak je formulována (Whether the ablaut nouns disappeared in the course of the Middle English period, though, is a question to which we give the answer in chapter 4. – s. 39) není hypotéza, kterou by práce měla ověřovat. Jestliže autorka před jejím vyslovením v téže sekci cituje Kastovského a jeho závěry, že ablautová substantiva ve středoanglickém období mizí, nemám co do činění s hypotézou, ale s konstatováním zjištění a nelze předpokládat, že by autorka objevila něco jiného. Patrně měla na mysli něco specifičtějších, ústup sufixů polyfunkčních (flektivně-derivačních) sufixům aglutinačně-derivačním. Podobně čtvrtá hypotéza, která z části vychází z první a předkládá tři možnosti vývoje původních ablautových odvozenin, podle mého opět vyznívá tak, že opakuje to, co je dávno dobře známo (viz předešlé). Jako jediné přístupně formulované se mi jeví hypotézy 2 a 3, které předpokládají větší tendenci k derivaci s bezpříznakovými tvary sloves. Tak či onak tyto hypotézy předpokládají určité tendence, které je ale nutno vyjádřit a prokázat kvantitativně. To práce fakticky nečiní.

Další výhrady se týkají užívání blíže nevysvětlených pojmů, jako je formal clash, kdy teprve na s. 73 se čtenář doví, že tím autorka míní „accumulation of meanings in the „new“ form“. Není

ovšem jasné, zda zahrnuje to, čemu se někdy říká homomorfie, nebo i polysémii a homonymii. Na několik místech se v textu mluví o umlautu. Není ale specifikováno, v jakém vztahu je zmínka o umlautu k tématu práce, a vzniká tak otázka, zda a do jaké míry je to pro práci skutečně relevantní.

Velmi problematický je rozbor výsledků a jejich prezentace. Jednak se vlastně objevují ve dvou kapitolách, a to v kap. 3 pod názvem Selection of OE examples (3.1.2.), kde mimochodem chybí Selection of ME examples, jednak v kap. 4. Analysis. Zejména kap. 4, která by měla být jádrem studie, tvoří záplava tabulkových a netabulkových výčtů a detailních informací, které lze jen velmi obtížně dát do souvislosti se stanovenými hypotézami. Ještě problematičtější je prezentace a interpretace kvantitativních zjištění. Ať už jsou tato zjištění uvedena v tabulce (s. 46), nebo jsou velmi nestandardním způsobem zasunuta v textu (s. 62, 67, 70), popř. dokonce v příloze (str. 98), není jasné, v jakém jsou vztahu ke stanoveným hypotézám, a autorka z nich vlastně nic nevyvozuje ve svých závěrech při interpretaci výsledků.

Konečně popis sémantického vývoje (s. 72-74) se omezil na obecná konstatování tří alternativ (není jasné, zda je to autorčin závěr, nebo konstatování převzaté z literatury), přičemž je otázka, zda skutečnost, že derivovaná slova nezměnila význam nebo zanikla, lze považovat za sémantický vývoj. Za sémantický vývoj slova bych považoval to, že se daný význam mění (tedy i kombinuje s dalšími významy) nebo že zanikne (nikoli, že zanikne slovo). Především bych ale čekal, že tyto tendence budou v rámci vzorku kvantifikovány. To myslím oslabuje i závěry autorky (p. 87 – „all our hypotheses have been proved or at least strengthened“).

Práci místy hyzdí nepřiměřený jazyk a někdy přímo jazykové chyby – viz namátkou několik příkladů:

- s. 14: „Chapter 3 ... renders detailed evidence of the processes of analyses“ (!?)
- s. 23 – This were ... relevant main principles > These were ... the relevant
- s. 24 – changes afflicting the patterns (?),
- s. 86 – the Verner's law
- s. 88 – However, it has proved – it nemá referent – snad ... it has been proved that
- s. 90 – The ... thesis ...serves at least as a small cut in the loaf of ablaut formations (!)

Určitý problém mám i se způsobem vyjadřování. Např. na s. 13 formulace ... PDE [present-day English] suggests that purely derivational, agglutinative, suffixes ... gradually replaced the inflectional suffixes - není podle mého názoru zcela přesná. Spíše bych řekl, že derivační sufify mohou nahradit derivační funkci sufixů flektivních, protože derivační morfologie nenahrazuje flexi.

Mám i některé formální otazníky, schází mi např. vrocení publikací u autorů v textu (řešeno pod čarou), české resumé je pouze na 2,5 stránkách, ale nejde o zásadní věci.

Shrnutí: Práce je velmi ambiciózní, což podle mého názoru ne zcela odpovídá zkušenostem a schopnostem autorky precizně a jasně koncipovat projekt, formulovat svá východiska a jeho cíle a prezentovat závěry, nota bene v angličtině, která, i když není špatná, zdaleka není dokonalá. Domnívám se, že práce je příliš široce pojatá, snaží se zahrnout příliš mnoho aspektů, utápí se často v detailech, odbočkách atd., což vede k tomu, že řada věcí se jeví jako nedotažená a nedokončená. Výsledkem je, že práce je vzhledem k ostatním bakalářským pracím nejen silně předimenzována (téměř 80 stran textu!), ale hlavně pro nespecialistu je často nepřehledná a číst ji je místy velmi frustrující. Není pochyb o tom, že autorka má rozsáhlé znalosti z této oblasti, mimořádný přehled o literatuře, že ji problematika skutečně zajímá a že do práce investovala ohromnou spoustu práce a času. To bohužel ale někdy nestačí, aby výsledek byl skutečně přesvědčivý.

Bylo by dobré, kdyby se autorka v rámci obhajoby vyjádřila k některým otázkám nadhozeným v textu (vymezení ablautu, ablaut jako průvodní rys, nebo zmnožení výrazových možností, role umlautu, vymezení hypotéz, původ tří alternativ sémantického vývoje).

Závěr. Přestože bakalářská práce Michaely Hejné svým rozsahem a záběrem vybočuje z normy a lze ji plně doporučit k obhajobě, její koncepce, zpracování a výsledky neodpovídají mé představě o vynikající práci, a proto ji předběžně hodnotím známkou dobrou až velmi dobrou.

V Praze dne 18.6. 2010

prof. PhDr. Aleš Klégr

